

POSTANOWIENIE

14 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jacek Widło

SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 14 czerwca 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej B. A.

od postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z 24 kwietnia 2019 r., II Ca 1257/18,

w sprawie z wniosku K. A.

z udziałem B. A.

o podział majątku wspólnego,

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie od
1 lutego 2019 r. i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 10 maja 2018 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia Śródmieścia - we Wrocławiu ustalił, że w skład majątku wspólnego K. A. i B. A. wchodzi prawo własności lokalu mieszkalnego położonego przy ul. [...] w W., dla którego w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków prowadzona jest księga wieczysta nr [...] o wartości 413 818 zł oraz 250 zł; ustalił, że udziały wnioskodawcy i uczestniczki w majątku wspólnym są równe; dokonał podziału ich majątku wspólnego w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo własności lokalu

mieszkalnego oraz 250 zł, zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki 138 958,22 zł spłaty, w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia, z ustawowymi odsetkami na wypadek opóźnienia w płatności; zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki 6 843,65 zł zwrotu wydatków i nakładów na nieruchomości wspólną; nakazał uczestniczkę wydać wnioskodawcy lokal mieszkalny w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia oraz oddalił wniosek uczestniczki o zasądzenie na jej rzecz dalszej kwoty z tytułu wydatków i nakładów na nieruchomości wspólną.

Postanowieniem z 24 kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w punkcie I o tyle tylko, że ustalił, iż w skład majątku wspólnego w miejsce 250 zł wchodzi 4000 zł oraz w punkcie III tiret 2 w ten sposób, że zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki 140 833,22 zł spłaty w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami na wypadek opóźnienia w zapłacie, a w pozostałej części apelację oddalił.

W toku postępowania przed Sądem drugiej instancji uczestniczka złożyła wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Postanowieniem z 24 kwietnia 2019 r. Sąd *ad quem* odrzucił ten wniosek.

Powyższe orzeczenie zaskarżyła skargą kasacyjną uczestniczka, zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 117 § 6 k.p.c. przez nieprzekazanie przez Sąd drugiej instancji do Sądu pierwszej instancji jej wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, co spowodowało nierozpatrzenie tego wniosku, uniemożliwiło jej ewentualne zażalenie odmowy ustanowienia pełnomocnika z urzędu i *de facto* pozbawiło ją możliwości obrony swych praw;

2. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 117² § 2 w zw. z art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c. przez przyjęcie, że złożyła ona ponowny wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu i przez to założenie, zastosowanie dyspozycji tego artykułu, co uniemożliwiło jej zaskarżenie postanowienia o odmowie przyznania jej pełnomocnika z urzędu;

3. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 233 k.p.c. przez przyjęcie, że działka w Ś. była majątkiem odrębnym wnioskodawcy i uznanie, że będzie on miał możliwości finansowe umożliwiające mu spłatę uczestniczki;

4. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 379 pkt 5 k.p.c. co wyczerpuje przesłankę nieważności postępowania, gdyż strona została pozbawiona możliwości dochodzenia swych praw;

5. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie;

6. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 45 Konstytucji RP przez brak niezwłocznego rozpatrzenia wniosku uczestniczki o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

We wnioskach skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenia zaskarżonego postanowienia i jego zmiany przez orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona.

Zgodnie z art. 117 § 6 k.p.c. (*tempus regit actum*) wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym, kasacyjnym lub postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, sąd przekazuje do rozpoznania sądowi pierwszej instancji, chyba że uzna wniosek za uzasadniony.

W okolicznościach rozpoznawanej sprawy wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym. Sąd drugiej instancji nie uznał wniosku za uzasadniony, ponieważ odrzucił go. Jednakże, zgodnie z ww. przepisem, powinien w takiej sytuacji przekazać go do rozpoznania sądowi pierwszej instancji, a czego nie uczynił.

W rezultacie, nie miał zastosowania w niniejszej sprawie art. 117² § 2 k.p.c., pozwalający sądowi odrzucić wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu oparty na tych samych okolicznościach.

Na kanwie art. 117 § 6 k.p.c. wskazywano, że rozwiązanie to daje możliwość przeprowadzenia kontroli instancyjnej każdego orzeczenia odmawiającego ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (por. wyrok z dnia 27 czerwca 2006 r. w sprawie J. Tabor przeciwko Polsce, nr 12825/02, www.echr.coe.int) – zob. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. V, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, teza 14 do art. 117.

Oczywiście, potrzeba udziału w postępowaniu wykwalifikowanego pełnomocnika procesowego, jako niezbędna przesłanka jego ustanowienia dla strony zwolnionej z kosztów, podlega swobodnej ocenie sądu. Jednakże strona powinna mieć zachowane wszelkie standardy, prawem określone, dostępu do takiego pełnomocnika. Innymi słowy, ostatecznie sąd decyduje o potrzebie przyznania stronie pomocy prawnej z urzędu, ale przy zagwarantowaniu wszelkich możliwych instrumentów prawnych uzyskania tej pomocy.

W sytuacji zatem, gdy wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został apriorycznie błędnie odrzucony, w ogóle brak jest punktów zaczepienia, aby dokonać jakiegokolwiek oceny, czy udział pełnomocnika w sprawie był potrzebny. Niewątpliwie, strona została pozbawiona w ten sposób możliwości wykorzystania istniejących możliwości prawnych.

W konsekwencji należy przyjąć, że w okolicznościach rozpoznawanej sprawy uczestniczka została pozbawiona możliwości obrony swych praw, co skutkuje nieważnością postępowania, zgodnie z art. 379 pkt 5 k.p.c. Niewątpliwie, brak dochowania przez Sąd drugiej instancji warunków procedury rozpoznawania wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, pozbawił uczestniczkę prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia jej sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W takiej sytuacji, analiza i rozpoznanie jakichkolwiek dalszych zarzutów skargi kasacyjnej, nawiązujących do meritum sprawy, okazało się przedwczesne.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

[S.J.]

[t.n]